

VRANOVSKÉ NOVINY

Ročník 46.

Vychádzajú
od roku
1969

Číslo

5

0907 555 099

Vranov nad Topľou 3. februára 2014

Cena: 0,30 €

VYŠETRENÍU NA PCB SA PODROBÍ 150 ĽUDÍ V NAŠOM OKRESE

O vážnom zdravotnom nebezpečenstve, ktoré obyvateľstvu severovýchodnej časti východného Slovenska hrozí v súvislosti s vysokou koncentrá-

ciou polychlóvaných bifenylov (PCB), naše noviny už viackrát informovali. Postupne sa na svetlo sveta dostávajú ďalšie vedecké štúdie, ktoré nabádajú, aby sa zodpovední úradníci na ministerstvách a vo vláde problémom zaoberali a konečne začali konať.

Zatiaľ najkomplexnejším pohľadom na zdravotný stav obyvateľstva žijúcich v širšom okolí Chemka Strážske má byť štúdia pripravovaná pod gesciou profesora MUDr. Tomáša Trnovca, DrSC., a MUDr. Lubice Palkovičovej, PhD., zo Slovenskej zdravotníckej univerzity v Bratislave. Zrealizovaná má byť v priebehu roka 2014. V spolupráci s desiatkami lekárov bude zameraná na exponovanie obyvateľ-

stva PCB látkami v okresoch Vranov nad Topľou, Michalovce, Humenné a Trebišov. V každom okrese bude vybraných 150 dobrovoľníkov z rôznych lokalít a rôzneho veku a pohlavia na zistenie hladiny PCB v ich organizme. Doteraz boli zrealizované viaceré vedecké

štúdie, ale okres Vranov nad Topľou, kde PCB látkami je zamorené nielen odkalisko Poša, ale aj širšie okolie, v nich zahrnutý nebol.

Profesor Tomáš Trnovec vo svojej štúdií Hodnotenie rizika expozície PCB v Slovenskej re- (Pokračovanie na 5. strane)

VYŠETRENÍ NA PCB SA PODROBÍ 150 ĽUDÍ V NAŠOM OKRESE

(Pokračovanie z 1. strany)
publike uvádza, že východné Slovensko treba považovať za najrizikovejšiu doteraz identifikovanú a opísanú oblasť na svete vo vzťahu k PCB. V populačnom segmente východného Slovenska boli zaznamenané najvyššie sérové koncentrácie PCB a súčasne najvyšší počet exponovaných ľudí v porovnaní s ostatnými znečistenými lokalitami sveta. Predpokladá sa, že vysoká koncentrácia PCB zasahuje až 250 000 obyvateľov žijúcich v regióne.

PCB ZAMORILI STOVKY KILOMETROV ŠTVORCOVÝCH

Na základe dovtedy známych útržkovitých informácií sa predpokladalo, že v okresoch Stropkov a Svidník, vzdialených 60 km na severozápad od zdroja kontaminácie v Strážskom, sú koncentrácie PCB na zanedbateľnej úrovni. Úvahy boli podopreté jednak vzdialenosťou, ale aj smerom pohybu vektorov kontaminácie, t. j. vody a vzduchu zo severu na juh. Vyšetrenia, ktorým sa podrobilo 2047 dobrovoľníkov, však ukázali, že koncentrácie PCB so vzdialenosťou síce klesajú, ale len veľmi pomaly, a vo vzdialenejších okresoch Svidník a Stropkov sa významne prelínajú s okresom Michalovce. U dobrovoľníkov z okresu Michalovce boli zistené vysoké koncentrácie PCB, v priemere 3105 ng/g lipidov (*dolný limit u dospelých je 1978 a u detí 618 ng/g tzv. sérových lipidov*). U každého štvrtého dospelého obyvateľa severných okresov bola vyššia koncentrácia PCB, ako je dolný limit. V okresoch Vranov nad Topľou a Humenné neboli merania vykonané, ale s veľmi vysokou pravdepodobnosťou možno predpokladať, že tieto koncentrácie budú niekde medzi koncentraciami v okresoch Svidník, Stropkov a Michalovce. Z toho možno priamo odčítať, že značná časť populácie je v zdravotnom riziku, vrátane tu žijúcich niekoľko desiatich tisíc detí.

ZAMORENIE SPÔSOBIL ŠTÁT. MAL BY ZAČAŤ KONAŤ!

Je trestuhodné, že štát, ktorý pred 30 až 45 rokmi spôsobil zamorenie okolia Chemka Strážske vrátane odkaliska v Poši, dodnes nezrealizoval komplexnú analýzu dopadu PCB, arzenu, formaldehydu, fenolov a ďalších jedov na zdravotný stav obyvateľstva. Pripravovaná štú-

dia zameraná na ľudskú populáciu by mala byť len začiatkom komplexnej analýzy postihnutej lokality vrátane rozborov pôdy, podzemnej a povrchovej vody, rastlín a živočíchov a intenzity vyparovania PCB z odkaliska. Okrem polychlórovaných bifenolov je potrebné zistiť aj exponovanie inými škodlivými látkami, napríklad arzénom, formaldehydom, fenolmi, ťažkými kovmi a pod. Bez takejto komplexnej analýzy nie je možné uvažovať o efektívnych opatreniach na ozdravenie prostredia. Zamorenie spôsobil štát, a ten by mal aj bez prietahov konať.

PÔSOBNIE PCB NA ĽUDSKÝ ORGANIZMUS

Polychlórované bifenoly (PCB) sa v minulom storočí vyrábali vo viacerých krajinách, vrátane Slovenska. V chemickom závode Chemko v Strážskom sa v rokoch 1959 až 1984 vyrobilo 21 500 ton PCB, pričom vzniklo viac než tisíc ton odpadov s vysokým obsahom PCB a ďalších nebezpečných látok. Počas výroby desiatky ton PCB unikli do životného prostredia a kontaminovali vodné toky, ovzdušie a pôdu vrátane odkaliska v Poši. Znečistené životné prostredie spôsobilo kontamináciu krmív a potravín dopestovaných v tejto oblasti. Výsledkom sú také koncentrácie PCB v krvi obyvateľov okresu Michalovce a susediacich okresov, ktoré jednoznačne negatívne vplyvajú na vývoj a funkciu nervového systému, imunitného systému, štítnej žľazy, zubnej skloviny, metabolizmu glukózy a pod. Zistený bol zvýšený výskyt malígnych ochorení (*zhubých nádorov*). Tvrdenie o tom, že približne 250 000 obyvateľov východného Slovenska žije vo zvýšenom zdravotnom riziku z pôsobenia PCB, je podložené tak klinicko-epidemiologickými pozorovaniami zo zahraničných pracovísk, ako aj mnohými prácami našich vedcov, ktorí spolupracujú so zahraničnými expertmi. Východné Slovensko sa považuje za najrizikovejší priestor vzhľadom na výšku koncentrácií PCB, a predovšetkým na vysoký počet exponovaných jedincov.

Hoci ide o najvýznamnejšie ekologicky podmienené zdravotné riziko na Slovensku, žiadna organizácia sa doteraz nepodujala na komplexnú analýzu tohto rizika. Zamorené nie je len Chemko Strážske, kanály a odkalisko Poša, ale aj Zemplín-

ska šírava, Ondava, príľahlé potoky, pôda a rastliny v širokom okolí. Škodliviny sa potom cez potravinový reťazec dostávajú do organizmov zvierat a ľudí. Varovným signálom je aj zistenie, že koncentrácia PCB u školopovinných detí sa po opakovanom dvojročnom vyšetrení neznižila, ale naopak, zaznamenaná bola stúpajúca tendencia.

TRESTUHODNÁ NEČINNOSŤ MINISTERSTIEV

Profesor Trnovec uvádza, že po skončení riešenia spomínaného projektu PCBRISK a uvedomení si rozsahu rizika pre obyvateľstvo východného Slovenska z expozície PCB, dňa 19. januára 2005 informoval listom ministra životného prostre-

dia. Reakcia nebola žiadna. Ministri zdravotníctva boli informovaní 2. októbra 2007 a 1. novembra 2008. Na prvý podnet nebola reakcia, na druhý podnet sa poukázalo, že problematika patrí do rezortu životného prostredia. Riešitelia projektu zaslali v marci 2009 petíciu vedúcim predstaviteľom SR. Z odpovede ministra životného prostredia vyplynulo, že riešenie uvedenej problematiky nepatrí do jeho kompetencie, ale do rezortu ministerstva zdravotníctva... Naša redakcia postupovala podobne. Nestretla sa s pozitívnym prístupom ani na ministerstve životného prostredia, na Slovenskej inšpekcii životného prostredia, u prezidenta Ivana Gašparoviča a ani u poslanca Európskeho parlamentu Miroslava Micolášika, zaradeného do podvýboru pre životné prostredie.

Podľa vyjadrenia profesora Trnovca, úlohou vlády je, aby cestou jej podliehajúcich orgánov, a to úradov verejného zdravotníctva, Národného referenčného centra pre dioxíny a príbuzné zlúčeniny, ako aj vedeckého komplementu Slovenskej

zdravotníckej univerzity, ktorá má vedúce postavenie v tejto oblasti, zabezpečila komplexné zhodnotenie zdravotného rizika pre obyvateľstvo východného Slovenska z expozície PCB. Výsledkom takejto analýzy bude kvantifikácia dodatočných prípadov jednotlivých druhov zdravotného poškodenia v porovnaní s pozadovými hodnotami pre oblasti bez zvýšenej expozície PCB. Na základe doterajších výsledkov a takejto analýzy rizika je síce možné navrhnuť rad preventívnych opatrení, ktoré prispievajú k zníženiu expozície PCB alebo k zmierňovaniu zdravotných následkov, ale kauzálnym riešením je iba odstránenie primárnych zdrojov PCB, čo je ale v nedohľadne. Výsledky projektov o pôsobení PCB na ľudský organizmus však budú významným argumentom pre urýchlenie ozdravenia životného prostredia východného Slovenska.

ODPORUČANIA EURÓPSKEJ KOMISIE

Nechopných úradníkov je často nevyhnutné popohnať. Rôznych nariadení na úrovni Európskej únie je už toľko, že sa nedajú spočítať na prstoch dvoch rúk. Naše ministerstvá však na ne nereagujú! Na sklonku miluleho roka pribudlo ďalšie opatrenie EK. Keďže PCB sa do organizmov ľudí a zvierat dostávajú rôznym spôsobom, Európska komisia v odporúčaní č. 2013/711/EÚ z 3. decembra 2013 odporúča stanoviť tzv. akčné hodnoty. Zároveň odporúča intenzívne monitorovať výskyt dioxínov (*ide o ďalší škodlivý element*) a PCB vo vajciach z chovu sliepok vo voľnom výbehu, jahňacej a ovčej pečeni, sušených bylinkách, v krmive a pod. Z potravín sa má monitorovať mäso z hovädzieho dobytky, oviec, hydiny a ošpaných, ryby, surové mlieko a mliečne výrobky vrátane masla, slepačie vajcia a výrobky z vaječ, kaolín ako potravinový doplnok, ovocie, zelenina a obilniny. V prípadoch zistenia, že hodnoty presahujú limity, štát má začať vyšetrovanie s cieľom identifikovať zdroj kontaminácie a prijať opatrenia na zníženie alebo odstránenie zdroja kontaminácie. Členské štáty EÚ by mali predložiť všetky údaje o výskyte dioxínov, PCB podobných dioxínov v krmovinách a potravinách Európskemu úradu pre bezpečnosť potravín. L. Krivda